

Dealen met de harde knip

Jeugdzorg stopt bij 18 jaar maar voor een zelfstandig leven zijn veel jongeren dan nog allesbehalve klaar. Hoe begeleid je hen voor en na die 'harde knip' bij 18 jaar dan zo optimaal mogelijk naar zelfstandigheid? En wat komt daar allemaal bij kijken? Levvel en 2Live zijn twee organisaties die dit in de praktijk brengen.

In elke gemeente heeft ongeveer één op de zeven jongeren en jongvolwassenen tussen de 16 en 27 jaar serieuze problemen op hun weg naar volwassenheid*. Jongeren afkomstig uit de jeugdzorg hebben in deze groep een aanzienlijk aandeel. Voor hen geldt dat de zogenoemde Big 5 nog niet op orde zijn: Support, Wonen, School & Werk, Inkomen en Welzijn.

Ook leden van Jeugdzorg Nederland krijgen in toenemende mate signalen over oud-cliënten die tussen wal en schip zijn geraakt. Sommigen van hen krijgen zelfs te maken met dakloosheid (zie ook pagina 32). Ze komen niet meer in aanmerking voor jeugdzorg maar verdrinken in de complexiteit van de regelgeving rond de hulpverlening waar ze na hun 18e levensjaar wel een beroep op kunnen doen. Dat kan gaan om ggz of het aanvragen van een persoonsgebonden budget via de Wmo. De harde knip die geldt bij 18 jaar is velen een doorn in het oog.

'Soms beginnen voor een jongere de huisregels te knellen'

'Het lijkt wel of de nacht waarin een jongere uit de jeugdzorg 18 wordt, een magische nacht is', zegt José Vorstenbosch ironisch. 'In één keer moet je zelf je zorgverzekering regelen, zelf je huur betalen, een uitkering aanvragen en nog veel meer.' Wat ze maar

wil zeggen: waar voor veel andere jongeren 18 worden een feestelijk gebeuren is, is dat voor jongeren uit de jeugdzorg allerminst het geval.

Flexibel

Vorstenbosch is directeur van de in Noord-Brabant opererende organisatie 2Live. 2Live begeleidt en ondersteunt jongeren tussen de 17 en 25 jaar die binnen twee jaar zelfstandig willen wonen en leven maar dat zonder hulp niet voor elkaar krijgen. De organisatie is zo'n twaalf jaar geleden kleinschalig gestart als onderdeel van Kamers met Kansen in een verbouwd klooster in Den Bosch. Inmiddels telt 2Live zes locaties – naast de twee in Den Bosch - in Vlijmen, Boxmeer en Boxtel. 2Live opereert nog steeds zelfstandig en is geen deel van een grotere zorgorganisatie. Vorstenbosch: Juist dat maakt dat we succesvol zijn. We zijn flexibel, niet log en kunnen snel anticiperen op wat nodig is. We zien onszelf als een zeilboot. Die is beter wendbaar dan een tanker.'

En wat nodig is, vertaalt zich momenteel in een training naar zelfstandigheid op alle leefgebieden voor jongeren en jongvolwassenen. 'We zijn er ook voor jongeren die niet uit de jeugdzorg afkomstig zijn', benadrukt Vorstenbosch. 'Het gaat om jongeren die we helpen om op eigen benen te staan, dat is wat ze gemeenschappelijk hebben. We zijn gericht op de leeftijdsgroep en niet op een probleem.'

Het feit dat 2Live niet verbonden is aan een specifieke problematiek zoals bijvoorbeeld verslavingszorg of

LVB, maakt de organisatie voor jongeren ook aantrekkelijker. 'De jongeren hebben geen labels, ze vormen een afspiegeling van de maatschappij.' zLive groeit nog steeds. Naast verwijzers als jeugdhulpverleners of wijkteammedewerkers, weten de jongeren inmiddels de organisatie ook zelf te vinden. Vorstenbosch: 'We hoeven onszelf eigenlijk niet meer te promoten.'

zLive kent twee 'producten': zLive en zGo. zLive is een brede training naar zelfstandigheid in combinatie met verblijf. De maximale duur daarvan was twee jaar maar is inmiddels teruggebracht naar dertien tot vijftien maanden. Het later ontwikkelde aanbod zGo is ontwikkeld om een snellere doorstroom vanuit zLive mogelijk te maken. 'Soms beginnen voor een jongere bijvoorbeeld de huisregels te knellen', zegt Vorstenbosch. 'Dat is vaak een teken dat een jongere eraan toe is om zelf beslissingen te kunnen nemen en een stap te zetten op weg naar zelfstandigheid.' De jongeren in zGo wonen zelfstandig en krijgen ambulante begeleiding. Een bijkomend voordeel van de toevoeging van zGo aan het aanbod is dat de organisatie meer jongeren kan bedienen en de wachtlijsten daarmee korter worden.

Wat komt er allemaal op je af als je straks zelfstandig woont

Vorstenbosch benadrukt dat maatwerk bij de begeleiding van de jongeren belangrijk en leidend is – los van het allesomvattende doel "ik wil binnen twee jaar op eigen benen staan". 'We sluiten aan bij waar de jongeren zelf aan wil gaan werken. Dat kan van alles zijn: ik wil mijn schulden afgelost krijgen, ik wil mijn opleiding afmaken, het lukt mij niet om relaties aan te gaan en dat wil ik zien te verbeteren... Alles wat iemand tegenkomt op zijn pad naar zelfstandigheid – wij begeleiden en ondersteunen daarbij.'

We proberen ook het netwerk van de jongere te verbreden zodat deze daar terecht kan voor hulp en niet enkel afhankelijk is van een professioneel

netwerk, zegt de zLive-directeur. Ze noemt daarmee een van de punten uit de Big 5. 'Werken vanuit de klik tussen een jongere en een begeleider is een ander essentieel uitgangspunt', stelt ze tot slot. 'Het meest succesvolle ingrediënt van een traject is immers de relatie, de betrekking.'

'Je moet vroegtijdig het gesprek aangaan met de jongere'

Ook jeugdhulporganisatie Level heeft praktijk en beleid ontwikkeld om jongeren voor en rond hun achttiende beter te begeleiden naar zelfstandigheid. En ook om de betrokken hulpverleners daarin beter te faciliteren. 'We misten een samenhangende aanpak', stelt programmaleider 'Overgang naar volwassenheid' Brechje Kuipers. Ze antwoordt op de vraag wat voor Level de aanleiding was om het programma dat zij coördineert te starten. 'Wij deden van alles in de jeugdhulp met ons eigen aanbod. En vervolgens droegen we het gehele pakket over aan hulpverleners in het 18-plus veld en die begonnen dan weer helemaal opnieuw.' De urgentie voor een betere en samenhangende werkwijze werd helemaal duidelijk toen Level-medewerkers oud-cliënten rond hun 23e zagen opduiken in de dak- en thuislozenopvang. 'En inmiddels hadden ze dan vier of vijf programma's in begeleid wonen achter de rug.'

Zo normaal mogelijk opgroeien

Die samenhangende aanpak is er nu wel. En bij Level toegespitst op wat ze bij de organisatie Toekomstgericht begeleiden noemen. Kuipers: 'Waar het eigenlijk om draait is: hoe kun je jongeren zo normaal mogelijk laten opgroeien met zo min mogelijk verplaatsingen en verhuizingen? Dat deze jongeren de kans krijgen om te aarden en een relatie en een netwerk op te bouwen.' Ook in de Level-aanpak speelt de Big 5 een belangrijke rol. Essentieel bij toekomstgericht begeleiden is vroegtijdig beginnen. Kuipers: 'Vanaf 16 jaar moet je doorlopend het gesprek aangaan met de jongere en met degenen die belangrijk zijn over de toekomst en wat er ná jeugdhulp nodig is.' Startpunt bij Level daarbij is dat je de jongere en diens context goed kent, stelt ze. 'Dat behoort bij basisvakmanschap en bij de presentie-benadering die we hier uitdragen.'

Ook sociaal-emotionele kant

De aanpak in het programma dat Kuipers leidt, is gebaseerd op twee sporen. Bij het eerdergenoemde toekomstgericht begeleiden draait het om het toerusten van de jeugdzorgwerkers. Hoe kunnen deze professionals jongeren zo goed mogelijk begeleiden bij de overgang naar een zelfstandig bestaan vanaf hun 18e levensjaar? Daarbij vormt het expertisecentrum Overgang naar volwassenheid een fundamenteel onderdeel. 'Onze consultants en gedragswetenschappers ondersteunen hulpverleners en jongeren bij de overgang naar volwassenheid en bij de knip 18-plus', zegt teamleider van het expertisecentrum Michiel van der Steen. 'Dat doen we door aan te sluiten bij casuïstiekbesprekingen, door te coachen en te adviseren. En door hulpverleners te trainen in het toekomstgericht begeleiden.' Voor de hulpverleners én de jongeren zijn daarvoor uiteenlopende eigentijdse tools ontwikkeld, vervolgt Van der Steen.

De praatplaat is daar een voorbeeld van. Dat is een visueel hulpmiddel voor begeleiders om tijdig in gesprek te gaan met een jongere over zijn toekomstplannen. Voor de jongeren zelf is er de training "Osso en Doekoe", straatnaamgevingen voor thuis en geld. Van der Steen, lachend: 'Die naam hebben we niet zelf bedacht hoor, de jongeren kwamen er zelf mee.' Ook zijn er bij Levvel gesprekskaarten ontwikkeld om met jongeren over hun leven en toekomst in gesprek te gaan.

'En we hebben zelfs een escaperoom', voegt Van der Steen toe, 'Hoe ontsnap ik de jeugdzorg?' Die wordt ook voor professionals van gemeenten ingezet. Daarmee kunnen ze ervaren wat een jeugdhulpverlener allemaal moet organiseren rond de juiste zorg in het woud van alle regels en voorwaarden die per gemeente verschillen.

Kuipers: 'Een belangrijke les die we al doende hebben geleerd: richt je niet alleen op de praktische voorbereiding van volwassenheid maar besteed ook aandacht aan de sociaal emotionele kant: "wat komt er allemaal op je af als je straks zelfstandig woont?"'

Enthousiast

Bij het tweede spoor in het programma draait het om de samenwerking tussen Levvel en partners in het 18-plus veld en met gemeenten. Een voorbeeld van een intensief en goed lopend partnerschap is De Brug, een uit innovatiegelden bekostigd project in Amsterdam.

Daarbij zijn naast Levvel, ggz-instellingen, woningcorporaties, de gemeente Amsterdam en de maatschappelijke opvang betrokken. Kuipers concretiseert: 'Wanneer een jongere eraan toe is om zelfstandig te gaan wonen en gaat verhuizen naar een vervolgplek binnen de Maatschappelijke Opvang, loopt een Levvel-hulpverlener een tijdje mee. Of de hulpverlener van de Maatschappelijke Opvang start eerder met begeleiding als een jongere nog bij Levvel woont. De jongere heeft dan een tijdje twee hulpverleners, waarbij de hulpverlener uit de jeugdhulp zich geleidelijk terugtrekt en de begeleider van de Maatschappelijke Opvang steeds meer op de voorgrond komt voor de jongere, zodat er een soepele overgang is van Jeugdhulp naar Maatschappelijke Opvang. Dat gebeurt in goede samenspraak.'

Kuipers en Van der Steen zijn enthousiast over de chemie tussen de jeugdzorg en het volwassenen veld bij het project. 'We hebben elkaar gevonden op een gezamenlijke visie', zegt Kuipers. Door samen te werken leer je elkaars aanbod beter kennen en leer je van elkaar. Dat is een mooie bijvangst.' ◦

*Bron: VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten)